

Kooste kansainvälisten ihmisoikeussopimusten valvontaelinten Suomelle antamista suosituksista

-

Ikääntyneiden oikeudet

Suosituksien perusteella hallituksen tulee ryhtyä toimiin ja raportoida seuraavalla määräaikaissäraportoinnin kierroksella tuloksista. Koosteessa suositukset on huomioitu vuoden 2022 loppuun asti. Suosituksia on tiivistetty ja lyhennetty. Suositukset ovat alun perin englanniksi, käännökset ovat epävirallisia. Koosteessa on pääasiassa suosituksia, joiden yhteydessä nimenomaisesti mainitaan ikääntyneet. Kooste saattaa sisältää myös joitain ikääntyneisiin soveltuvia suosituksia ilman nimenomaista mainintaa.

Koosteessa on huomioitu seuraavien sopimusvalvontakomiteoiden suositukset (komiteoiden nimien lyhenteet ja suositusten antamisvuosi suluissa):

- YK:n Naisten syrjinnän poistamista käsittelevä komitea (CEDAW, 2022)
- YK:n Ihmisoikeuskomitea (CCPR, 2021)
- YK:n Taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien komitea (CESCR, 2021)
- Euroopan neuvoston kidutuksen vastainen komitea (CPT, 2021)
- Euroopan neuvoston Ministerikomitean suositukset kansallisten vähemmistöjen suojelua koskevan puiteyleissopimuksen täytäntöönpanosta Suomessa (FCNM, 2020)
- Ministerikomitean suositukset alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskevasta eurooppalaisesta peruskirjasta (ECRML, 2018)
- Euroopan neuvoston ihmisoikeusvaltuutetun Nils Muižnieksin Suomea koskeva raportti (EN-IOV 2012)

Erikseen:

- YK:n itsenäinen asiantuntija ikääntyneiden henkilöiden ihmisoikeuksien nautinnasta (2022)
- YK:n yleismaailmallinen määräaikaistarkastelu (UPR, 2022)

Sisällys

Itsemääräämisoikeus	2
Ikääntyneiden osallistumisoikeus	2
Ikääntyneiden taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet.....	2
Ikääntyneiden tasa-arvo ja yhdenvertaisuus.....	3
YK:n itsenäinen asiantuntija ikääntyneiden henkilöiden ihmisoikeuksien nautinnasta 2022	4
1. Tiedot.....	4
2. Ageismi ja ikäsyryntä.....	4
3. Syryntä ja intersektionaalisuus	5
4. Väkiältä ja hyväksikäyttö.....	6
5. Sosiaalinen suojele, oikeus sosiaaliturvaan ja oikeus tehdä työtä	6
6. Digitalisaatio, koulutus ja elinikäinen oppiminen	7
7. Hoito	7
8. Riittävä elintaso.....	8
9. Osallistuminen päätöksentekoprosesseihin	9
10. Tutkimukset.....	9
YK:n yleismaailmallinen määräaikaistarkastelu (UPR) 2022.....	9

Itsemääräämisoikeus¹

- Varmistettava (muuttamalla mielenterveyslakia) tehokkaat **oikeudelliset takeet ja oikeussuojakeinot** tahdosta riippumattomassa **sijoittamisessa** psykiatriseen laitokseen sekä tahdosta riippumattomassa **hoidossa**. (CCPR, CAT)
- Vahvistaa itsemääräämisoikeutta siten, että henkilöiden, joiden psyykinen ja sosiaalinen toimintakyky on heikentynyt, **sijoittaminen** psykiatrisiin sairaaloihin ja sosiaalisiin laitoksiin **perustuu vapaaehtoiselle tietoiselle suostumukselle**. (CAT)
- Pyrittävä saada **vapaa ja tietoon perustuva ennakkosuostumus**, kun vajaavalttaisten vammaisten henkilöiden liikkumisvapautta rajoitetaan tai heitä hoidetaan lääketieteellisesti. (CCPR)
- Psykiatrisessa hoidossa tahdosta riippumattoman **liikkumisvapauden rajoittaminen** viimeisenä keinona, kun se on välttämätöntä ja oikeasuhtaista. (CCPR)

Ikääntyneiden osallistumisoikeus

- Ikääntyvät on osallistettava kuntien **hoivapalvelujen suunnittelua** ja tarjontaa koskevaan päätöksentekoon (EN-IOV)

Ikääntyneiden taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet

- Taata vanhusten oikeuden **itsenäiseen asumiseen** sekä kohtuuhintaiseen ja hyvälaatuiseen hoitoon (CESCR)
- Varmistaa kohtuuhintaisten ja riittävän laadukkaiden **hoivapalvelujen** yhtäläinen **saatavuus** asuinpaikasta riippumatta (EN-IOV)
- Lisätä kohtuuhintaisen **palveluasumisen kokonaistarjontaa** ja varmistaa siihen riittävän ja pätevän henkilöstön (CESCR)
- Järjestää **palveluja kotona** aina, kun se on mahdollista (EN-IOV)
- Valtion on kunnioitettava **kuntien itsemääräämisoikeutta** vanhuspalveluiden toimeenpanossa ja samalla **varmistettava hoidon vähimmäistaso** ja **kohtuulliset hinnat** eri kunnissa (EN-IOV)
- Vanhuspalvelulain uudistuksen yhteydessä tulee käsitellä myös **omais- ja perhehoitajien asemaa** (EN-IOV).
- **Sote-uudistus:**
 - vaikutusten seuranta palveluiden **yhdenvertaisen saatavuuden** ja **laadun** osalta. (CESCR)

¹ Lisää tahdosta riippumattomaa hoitoa koskevia suosituksia löytyy vammaisia henkilöitä koskevasta koosteesta ja tiivistelmästä.

- **kolmannen sektorin** vahvemman aseman perustana oltava oikeus terveyteen. (CESCR)
 - Tulee ottaa huomioon **alueelliset ominaispiirteet**. (CESCR)
 - Tulee ottaa huomioon heikommassa asemassa olevien, kuten **vanhusten esteet palvelujen saannissa**. (CESCR)
- Turvata **ruotsinkielisten sote-palveluiden** saatavuuden. (FCNM, ECRML)
 - Erityisesti torjuttava mm. **ruotsinkielisiin sote-palveluja** käyttäviin vanhuksiin kohdistuvaa moniperusteista syrjintää. (FCNM)
 - **Vanhustenhoitolaitosten tarkastusjärjestelmää** arvioitava riittävyyden, riippumattomuuden ja tehokkuuden varmistamiseksi, erityisesti kotona suoritettavat palvelut haaste. (EN-IOV)
 - Parantaa **tiedonkeruujärjestelmää**, jotta TSS-oikeuksien kannalta heikommassa asemassa olevat tunnistetaan (CESCR)
 - **Sosiaalietuudet**: vaatimus sisällyttämään **sosiaalihuoltolain uudistukseen** takeet, joilla varmistetaan, että sosiaalietuudet pysyvät riittävinä ja **harkittaessa leikkauksia**:
 - leikkaukset ovat **väliaikaisia** ja koskevat **vain kriisiaikaa**
 - ne ovat **välttämättömiä** ja **oikeasuhtaisia**;
 - leikkaukset eivät vaikuta **heikommassa asemassa oleviin** ja syrjäytyneisiin ryhmiin;
 - leikkauksiin liitetään **muita toimia**, kuten sosiaalisia tulonsiirtoja, joilla lievennetään kriisiaikoina syntyvää eriarvoisuutta;
 - leikkauksissa **säilytetään etuuden ydinosa**, joka mahdollistaa edunsaajille riittävän elintason. (CESCR)
 - **Vammaisten henkilöiden oikeudet työelämässä**: maksetaan oikeudenmukaista palkkaa, sama palkka samasta työstä. Työtoimintajärjestelyt ei kerrytä vanhuuseläkettä. (CESCR)
 - Varmistaa, että **eläke-etuudet** riittävät kattamaan **vammaisuudesta johtuvat menot**. (CESCR)
 - **Työttömyyden ehkäiseminen** tukipalveluiden vahvistamisella, erityisesti huomioiden koronapandemian vaikutuksia perinteisesti työttömyydestä kärsiviin henkilöihin, kuten mm. yli 50-vuotiaat. (CESCR)

Ikääntyneiden tasa-arvo ja yhdenvertaisuus

- Jatkaa ja vahvistaa väliaikaisten erityistoimien mm. ikääntyneiden naisten **osallistumisen lisäämiseksi** poliittisessa ja julkisessa elämässä, päätöksenteossa, koulutuksessa ja työmarkkinoilla. (CEDAW)
- Varmistaa **palkka-avoimuus** ja säännöllisesti **arvioida palkkoja naisvaltaisilla aloilla** sulkeakseen sukupuolten välinen palkkaero. (*Alustuksessa: vaikuttaa naisten eläke-etuuksiin*) (CEDAW)

- Kehittää strategioita ja politiikkaa, jotta **naisille on saatavana turvallisia ja hyvätuloisia töitä** erityisesti heikommassa asemassa oleville naisryhmille, mm. ikääntyneille. (CEDAW)
- Antaa seuraavassa raportissa tarkkaa tietoa kohdistetuista toimista **tasa-arvoisten oikeuksien ja mahdollisuuksien varmistamiseksi naisille**, jotka kokevat moniperustaista syrjintää, mm. ikääntyneet naiset. (CEDAW)
- Lieventää **hoivavastuun vaikutusta** vanhempien naisten **eläke-etuuksiin** (CESCR).
- **Ikäsyrjintään** puututtava YVL-uudistuksessa (EN-IOV).

YK:n itsenäinen asiantuntija ikääntyneiden henkilöiden ihmisoikeuksien nautinnasta 2022

1. Tiedot

- **Ratifioida:**
 - kansainvälisen sopimuksen siirtotyöläisten oikeuksista sekä
 - ILO:n 102-sopimuksen (sosiaaliturvan vähimmäistaso) ja
 - ILO:n 169-sopimuksen (itsenäisten maiden alkuperäiskansat).
- **Lisätä kansallisten seurantamekanismien**, erityisesti NHRI:n, **budjettia ja tukea**, jotta voidaan vahvistaa seurantaa ja mm. lisätä tietoisuutta ikääntyneiden ihmisoikeuksista.
- Tarjota **eriteltyjä tietoja**, jotta voidaan tiedottaa, suunnitella ja seurata asianmukaisia oikeuksiin perustuvia politiikkoja ja vastauksia **eri etnisistä taustoista** tuleville ikääntyneille. Joissain tilastoissa ikääntyneitä pidetään yhtenäisenä ikäryhmänä.
- Parantaa **eritellyn tiedon** keräämisessä **maahanmuuttaja- tai alkuperäiskansataustaisista** ikääntyneistä.
- Kerätä **eriteltyjä tietoja sosiaaliturvajärjestelmän asiakkaista**, jotta voidaan antaa tietoa eri ohjelmiin, jotta voidaan huomioida niitä eniten tarvitsevat, ml. tietyt haavoittuvat ryhmät, joita ei muuten saada tavoitettua.
- Ottaa huomioon vanhusten hyväksikäytön osalta kaikki **väkivallan, hyväksikäytön ja laiminlyönnin muodot**.
 - **NKV:n osalta** naisia koskeviin tietoihin on sisällytettävä iän ja muiden tekijöiden mukaan **eriteltyjä tietoja**, kuten alkuperäisväestö-, maahanmuuttaja-, vähemmistö- tai muusta taustasta.

2. Ageismi ja ikäsyrjintä

- Kehottaa tarkistamaan uusia lakeja, strategioita ja toimintasuunnitelmia sen varmistamiseksi, että **ikäsyrjintää ja ageistisia käytäntöjä** ei jatketa eikä suvaita.
- Huomioida ikääntyneen **väestön moninaisuus**.

- Vahvistaa **sukupolvien välisiä lähestymistapoja** ja tiedostaa, että nuoremmat sukupolvet ovat tulevia ikääntyneiden sukupolvia. **Elämänkaaren aikaisen ihmisoikeuksien suojelun** tarpeen tunnustaminen.
- Harkita **yhdenvertaisuusvaltuutetun toimivallan laajentamista** myös ikään perustuvien työpaikkasyrjintä- ja työsyryntätapausten selvittämiseen.
- Kannustaa tarkistamaan käytettävissä olevia keinoja vaikuttaakseen **syryjiin ajattelutapoihin**, erityisesti määräysvaltaa käyttävien kohdalla. **Moniperustaiseen syrjintään** on voitava puuttua tehokkaasti.
- **Toimintarajoitteisille ikääntyneille tarjottavien sote-palvelujen olisi perustuttava vammaisyleissopimuksen** mukaisiin oikeuksiin.
 - Ikääntyneenä vammautuneisiin tällä hetkellä sovellettavat oikeudet ja toimenpiteet näyttävät kuuluvan erilaisten palvelujärjestelmien piiriin. Yleissopimuksen mukaisesti henkilöillä, joilla on äyllinen ja/tai psykososiaalinen vamma, mukaan lukien kognitiivinen toimintarajoite, kuten dementia, olisi oltava oikeus henkilökohtaiseen apuun → ts. **ikäntyneiden tulisi saada vammaispalvelulain mukaisia palveluja.**
- Vahva suositus **tarkistaa iäkkään henkilön määritelmän** henkilönä, jonka fyysinen, kognitiivinen, psyykinen tai sosiaalinen toimintakyky on heikentynyt sellaisten sairauksien tai vammojen vuoksi, jotka ovat alkaneet, lisääntyneet tai pahentuneet korkean iän tai korkeaan ikään liittyvän rappeutumisen vuoksi. → Korkeaa ikää koskevan poissulkemisen **rajoittaa mahdollisuutta saada vammaispalvelulain mukaisia kuljetuspalveluja.**

3. Syrjintä ja intersektionaalisuus

- Palvelujen tarjoamisessa tulisi ottaa huomioon erityisesti **LHBTI-, alkuperäiskansataustaisia tai etnisen taustan omaavia ikääntyneitä koskevat erityistarpeet**, jotta voidaan tarjota **kulttuurin huomioivia sote-palveluja**. LHBTI-ikäntyneiden palvelut riittämättömät, heidän terveytensä huonompi kuin muiden eikä heitä huomioida politiikassa ja laeissa.
- **Tiedon puute sote-palvelujen saatavuudesta ja hakemisesta** luo esteitä ikääntyneille naisille ja kielellisten, uskonnollisten ja etnisten vähemmistöjen jäsenille sekä pakolaisille ja maahanmuuttajille.
 - **Annettava koulutusta sote-ammattilaisille** ihmisoikeuksista ja kulttuurin huomioon ottamisesta sekä harkittava **rahoituksen lisäämistä** tätä varten.
- **Kieleen sekä etniseen taustaan perustuva syrjintä** syvenee ikääntyneiden kohdalla. → dementiaa sairastavien henkilöiden tarkoituksenmukaisten ja kulttuurin huomioon ottavien palvelujen suunnittelussa **huomioitava, että dementiaa sairastavat saattavat palata käyttämään alkuperäistä kieltään ja menettää aiemman kykynsä kommunikoida suomenkielellä.**
- Lisätä yhtä kolmesta **saamen kielestä** äidinkielenään puhuvien terveydenhuollon ammattilaisten määrää ja
 - antaa **kulttuurikoulutusta** muille kuin saamelaisille **terveydenhuollon työntekijöille**, jotka työskentelevät ikääntyneiden saamelaisten parissa, erityisesti niiden kanssa, joilla on kognition heikentymää, ml. dementiaa sairastavat.

- Kehittää **ikäntyneen saamelaisväestön henkistä hyvinvointia** ja mielenterveyttä tukevia, saamenkielisiä matalan kynnyksen palveluita.
 - Saatavuus ja saavutettavuus tulee turvata saamelaisten kotiseutualueella.
 - Näiden palveluiden kehittämiseen tarvitaan saamelaiskulttuurin tuntevaa saamelaiskielistä ammattihenkilöstöä.
- Kiinnittää **huomiota sote-palveluissa saamelaisille ominaisiin yhteisöllisiin käytäntöihin**.
 - CESC-komitean Suomea koskevissa 7. määräaikaisraportin loppupäätelmissä esittämien mielenterveydenhoitoa koskevien suositusten mukaisesti on kehitettävä koko saamelaisyhteisöä tukevia käytäntöjä, erityisesti yhteisöllistä hoitoa.
 - Yhteisökeskukset, joissa työskentelee saamelaiskulttuuriin perehtyneitä sote-ammattilaisia, ovat entistä tärkeämpiä niille ikääntyneille saamelaisille, jotka haluavat jatkaa perinteistä poronhoitoon liittyvää elämäntyyliään, erityisesti kun otetaan huomioon nuorten saamelaisten lisääntyvä muutto kaupunkikeskuksiin.

4. Väkivalta ja hyväksikäyttö

- Ikääntyneisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja hyväksikäyttöä tapahtuu usein, myös perheenjäsenten ja ikääntyneitä hoitavien henkilöiden taholta, ja siitä raportoidaan usein liian vähän. → On tärkeää **tiedottaa ikääntyneille heidän oikeuksistaan**, mikä voi auttaa tämän suuntauksen torjumisessa.
- Sisällyttää ikääntyneisiin kohdistuvan väkivallan, hyväksikäytön ja laiminlyöntien torjuntaa koskeviin kansallisiin ennaltaehkäiseviin tiedotuskampanjoihin **ikäntyneiden uhrien mahdollisuus puhua tapauksia käsittelevien työntekijöiden kanssa ja saada ohjausta oikeudellisesta, lääketieteellisestä ja psykologisesta avusta sekä turvakodeista**.
 - Kannustus kiinnittämään jatkuvasti huomiota ikääntyneiden hyväksikäytön paljastamiseen ja tunnistamiseen hoitoalalla, mukaan lukien kampanjat, jotka koskevat ikääntyneiden ihmisoikeutta elää joutumatta hyväksikäytön kohteeksi.
- Kehittää ja panna täytäntöön lainvalvontaviranomaisille, poliisille, sääntelyviranomaisille, tuomareille, asianajajille ja syyttäjille **koulutusohjelmia, joilla tunnistetaan ikääntyneiden hyväksikäyttö ja tarjotaan ikäkohtaista tukea** ikääntyneille hyväksikäytön, laiminlyönnin ja perheväkivallan uhreille.
 - **Julkisista tiedotuskampanjoista** olisi käytävä ilmi, että ikääntyneisiin kohdistuva väkivalta ja hyväksikäyttö ovat vakavia rikoksia ja että niitä käsitellään sellaisina.

5. Sosiaalinen suojele, oikeus sosiaaliturvaan ja oikeus tehdä työtä

- Kehotus puuttumaan **vanhuusiän köyhyyteen** ja harkitsemaan keinoja köyhyyden lieventämiseksi erityisesti ikääntyneiden naisten keskuudessa, koska ikääntyneiden osuuden väestöstä odotetaan kasvavan tulevina vuosina.
 - Kannustus etsimään keinoja puuttua **sukupuolten väliseen eläke-eroon**.
 - Olisi harkittava sosiaalityöntekijöiden sosiaaliturvan ja työaikalain soveltamista **sijaishuoltajien tukemiseen**, koska naiset ovat suhteettomasti edustettuina omaishoitajina ja sijaishuoltajina.
- Kehotus varmistamaan, että **palkatonta työtä** tai **omaisoidon sektorilla** työtä tekevilla **maaseudulla asuvilla ikääntyneillä naisilla** on mahdollisuus käyttää muita maksuihin

perustumattomia **sosiaalisen suojelun järjestelmiä** (CEDAW-komitean suosituksen nro. 16 mukaisesti).

6. Digitalisaatio, koulutus ja elinikäinen oppiminen

- **Ikääntyneiden pääsy koulutukseen** on varmistettava ottaen huomioon erityiset kiinnostuksen kohteet ja tarpeet.
 - Ikääntyneiden **elinikäisen oppimisen strategia** olisi suunniteltava niin, että he pystyvät selviytymään jatkuvasti muuttuvista olosuhteista, vaatimuksista ja haasteista osallistuakseen aktiivisesti yhteiskuntaan ja voidakseen elää itsenäisesti vielä iäkkäinä.
 - Vankiloissa olisi otettava huomioon **vapautensa menettäneiden ikääntyneiden** ammatillisen ja elinikäisen oppimisen tarve.
- **Kirjastot ja yhteisökeskukset** edistävät sosiaalista osallistamista ja ovat yhteiskunnan voimavara. Sellaisten paikkojen tarve kasvaa, joissa ikääntyneet voivat kohdata muita, vaihtaa ajatuksia, oppia ja saada apua digitaalisten välineiden käytössä.
- **Verkkopalveluiden saavutettavuusongelmat** mm. sellaisten ikääntyneiden kohdalla, joilla ei ole digitaalista lukutaitoa johtuen ohjauksen ja koulutuksen puutteesta tai kyvyttömyydestä pysyä teknologian nopeiden muutosten mukana, ml. sähköinen pankkitunnustautuminen.
 - Tarvitaan edelleen pikaisesti **vaihtoehtoja sähköisille palveluille** tai säännöksille, jotta digitaalisiin palveluihin liittyvä tuki voidaan vakiinnuttaa.
 - **Selkokieltä** tarvitaan, erityisesti ikääntyneille maahanmuuttajille, lukutaidottomille ikääntyneille ja kielellisiin, uskonnollisiin tai etnisiin vähemmistöihin kuuluville ikääntyneille, jotta voidaan varmistaa tietoon perustuva päätöksenteko.

7. Hoito

- Jatkaa **pitkäaikaishoitopolitiikan kehittämistä ja hienosäätöä** varmistaen ihmisoikeuksiin perustuvan lähestymistavan suunnittelussa ja toteutuksessa ottaen huomioon ikääntyneiden oman panoksen kaikissa vaiheissa.
 - Panna täytäntöön sellaisia politiikkoja ja rahoitusta, joiden avulla tukea tarvitsevat ikääntyneet, joilla ei ole taloudellisia resursseja yksityisiin hoitokoteihin, voivat käyttää sellaisia palveluja, joita on aiemmin tarjottu julkisissa pitkäaikaishoitokodeissa, ja valita haluamansa palvelutyypin.
- **Kotona asumista** haluavien ikääntyneiden tukemiseksi on tarjottava riittävät palvelut ja sitä varten resurssit, jotta he voivat valita elää arvokasta elämää kotona.
- Sisällyttää **vaihtoehtoinen perhemajoitus** tai **yhteisöllisesti tuettu asuminen** ratkaisuihin, joiden avulla ikääntyneet voidaan ottaa mukaan yhteisöön itsenäisen elämän jatkamiseksi.
 - Tällaiset vaihtoehtoiset mallit voisivat jatkossakin olla osittain ikääntyneiden itsensä maksamia, jos oikeusturva on riittävä.
- **Sosiaalipalvelut, kuten kotihoito**, tulisi säännellä ja kohdentaa tietyn kehyksen puitteissa ja vakiinnuttaa valtion talousarvioissa, jotta voidaan paremmin tukea niiden ikääntyneiden valintoja, joilla on taloudellisesti rajoitetut resurssit.

- Sote-uudistusta hyödyntäen kunnille tulisi osoittaa riittävät resurssit, jotta ne voivat **lisätä sosiaali- ja yhteisöpalveluja**, jotta ikääntyneet voivat asua itsenäisesti yhteisössä.
- Tarve varmistaa **laadunvalvontaa** kaikissa ympäristöissä, kuten terveydenhuollon laitoksissa, palveluasumisessa ja muissa yhteisöpalveluissa.
 - Vahvistaa **hoidon**, myös kotihoidon, **laadunhallintaa ja seuranta** keskittyen **hyväksikäytön** ehkäisyyn ja hallintaan.
 - Palveluntuottajilta olisi edellytettävä **omavalvontaohjeiden julkaisemista verkossa** hoidon laadun varmistamiseksi, koska sisäinen valvonta ei yksin riitä.
- Huoli sellaisten **rajoittavien toimenpiteiden käytöstä**, joita sovelletaan enemmän tai pidempään kuin on tarpeen tai ennaltaehkäisevästi riittämättömän henkilöstön korvaamiseksi terveydenhuollon yksiköissä.
 - **Rajoittavien toimenpiteiden edellytyksiä säätelevän lainsäädännön hyväksyminen** vahvistaisi ikääntyneiden itsemääräämisoikeutta.

8. Riittävä elintaso

- Kehotus tehostamaan ponnisteluja **köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen** torjumiseksi
 - kiinnittäen erityistä huomiota **köyhyysrajan alapuolella eläviin** ikääntyneisiin, myös kaupunkikeskuksissa.
- Riittävän resursoitu ja kattava **esteettömyysstrategia** sekä
 - kaikkien rakennusten, julkisten palvelujen ja julkisen liikenteen yleisen suunnittelun edistäminen ikääntyneiden (ml. liikuntarajoitteisten ja vammaisten) esteettömyyden varmistamiseksi → tarpeen ikääntyneiden osallisuuden varmistamiseksi kaupunki- ja maaseutualueilla.
- Julkisten ja yksityisten **rakennusten suunnittelussa** olisi sovellettava **ihmisoikeuksiin perustuvaa lähestymistapaa**.
 - **Kotona asuvien ikääntyneiden** tukemiseen tarkoitettujen **asumistukien** on oltava heidän käytettävissään joko helposti saatavilla olevien sähköisten tai painettujen hakemusten muodossa, ja
 - heille on annettava mahdollisuus saada henkilökohtaista tukea tällaisten avustusten hakemiseksi.
- Yhteiskunnalle ja erityisesti ikääntyneille on olennaisen tärkeää edistää **ikäntyneiden resilienssiä**,
 - vähentää heidän haavoittuvuuttaan ja
 - varmistaa, että he ovat täysin tietoisia politiikoista ja päätösten laatimisesta ja täytäntöönpanosta, ja
 - osallistuvat niihin aktiivisesti.
- Lisätoimenpiteitä ikääntyneiden **liikkumisen parantamiseksi maaseudulla**, esim. tarjoamalla parempia mahdollisuuksia julkisen liikenteen käyttämiseen.
- Kannustaa kiinnittämään enemmän **huomiota ikääntyneiden** romanien, saamelaiden ja muiden kielellisiin, uskonnollisiin tai etnisiin **vähemmistöihin kuuluvien tarpeisiin**, jotka **asuvat maaseudulla ja taajamissa**. → Olennaisen tärkeää toteuttaa ikääntyneille käyttökelpoista liikenne- ja infrastruktuuria, jotta voivat käyttää keskeisiä palveluita.

9. Osallistuminen päätöksentekoprosesseihin

- Suositus, että **kuntatasolla** ikääntyneitä ei ainoastaan kutsuta kommentoimaan heihin vaikuttavia prosesseja, vaan heidän olisi myös voitava **vaikuttaa päätösten tuloksiin**.

10. Tutkimukset

- Lisätä **rahoitusta ikääntyneiden ihmisoikeuksien tutkimukseen**
 - keskittyen heidän todellisiin kokemuksiinsa ja eri ympäristöissä kohtaamiin esteisiin
 - myös ilmastonmuutoksen, hätätilanteiden ja työpaikan osalta

YK:n yleismaailmallinen määräaikaistarkastelu (UPR) 2022

- Jatkaa puuttumista kohtuuhintaisten ja laadukkaiden ikääntyneiden **asumispalvelujen pulaan**. (Kroatia)
- Taata lainsäädännössään ikääntyneiden oikeudet ja osoittaa riittävästi **resursseja ikääntyneiden asumispalvelujen valvontaan** niin laadullisesti kuin määrällisestikin. (Etelä-Sudan)
- Taata lainsäädännössään ikääntyneiden **oikeudet itsenäiseen elämään sekä kohtuuhintaiseen ja laadukkaaseen hoitoon**, ml. kotihoito. (Slovenia)
- Tehostaa pyrkimyksiä suojella ihmisten **oikeutta elämään ja terveyteen, erityisesti ikääntyneiden**, vammaisten ja naisten. (Kiina)